

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.90 1909-2

Rapport

Kommuner på väg mot giftfri förskola

- en enkätundersökning

Februari 2015

Omslagsfoto: Thinkstock

Författare: : Ulrika Dahl och Cecilia Hedfors, Naturskyddsföreningen

Layout: Anki Bergström, Naturskyddsföreningen

ISBN: 978-91-558-0159-5

Tack till Svenska Postkodlotteriet för att ni stödjer projektet.

Stort tack till Anky Enskog i Kemikalienätverket för att du hjälpt oss med att få in svar från kommunerna!

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Introduktion	6
Metod och resultat	7
Andra aktörer som påverkar förskolan	9
Diskussion	10
Annex 1. Kommunernas svar i bokstavsordning	12
Annex 2. Sveriges kommuner ordande länsvis	20

Sammanfattning

Det är välkänt att miljögifter sprids från vardagsprodukter såsom leksaker, soffor, golv och kläder. Framför allt är småbarn extra utsatta för farliga kemikalier eftersom de får i sig högre halter i förhållande till sin kroppsvikt, än vad en vuxen får i sig. Barnen genomgår känsliga och viktiga utvecklingsstadier och kan då påverkas allvarligt av kemikalierna. Naturskyddsforeningen har tidigare, i rapporterna *Giftfria barn leka bäst*¹ och *Från Godmorgon till Bolibompa*², uppmärksammat problemen som finns med att barn utsätts för farliga kemikalier i förskolemiljön och i hemmiljön. Därefter har Naturskyddsforeningen släppt rapporterna *Operation Giftfri förskola – Åtgärdsförslag till kommuner*³ samt *Operation Giftfri förskola – Tips till förskolor och föräldrar*⁴ för att underlätta för kommuner, förskolor och föräldrar att rensa ut material och produkter kända för att kunna innehålla farliga kemikalier, samt för

att ge tips och råd om hur man bör tänka när man inhandlar nytt.

Hösten 2014, ett år efter att Naturskyddsforeningen först rapporterade om tillståndet på landets förskolor, genomfördes en kommunundersökning i Sverige. Minst 1/3 av landets kommuner har påbörjat ett arbete i linje med Naturskyddsforeningens Operation Giftfri Förskola. Detta innebär i praktiken att drygt 57 % av landets alla kommunala förskolor kommer att kunna gynnas. Siffran blir så hög eftersom flera stora kommuner som innehar många kommunala förskolor har påbörjat sitt arbete.

Naturskyddsforeningen tycker att detta är en positiv utveckling på väldigt kort tid. Dock finns mycket jobb kvar att göra, och målet är uppnått när samtliga kommunala förskolor har en kommunledning som tar sitt ansvar i både ord och handling rörande farliga kemikalier i material och produkter.

1. Giftfria barn leka bäst. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/giftfria_barn_leka_bast_.pdf

2. Från God morgon till Bolibompa. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/platsrapport_lagupplost.pdf

3. Operation Giftfri förskola – Åtgärdsförslag till kommuner. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/Rapport_Giftfri_forskola_Kommuner.pdf

4. Operation Giftfri förskola – Tips till förskolor och föräldrar. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/Rapport_Giftfri_forskola_foraldrar_forskolor.pdf

Naturskyddsföreningen anser att:

Regeringen

- Regeringen bör skyndsamt öronmärka pengar för giftfri förskola, vilka kan finnas för kommunerna att söka. Regeringen bör införa ett nationellt och regionalt kompetensstöd där Kemikalieinspektionen står för den nationella delen. Och länsstyrelsen, eller motsvarande kan stå för den regionala delen.

Kemikalieinspektionen

- Kemikalieinspektionen bör samordna utbildningar om råd och riktlinjer på länsnivå.
- Kemikalieinspektionens och SKL:s arbete med att skapa ett nätverk för kommuner som arbetar med giftfri förskola bör inkludera regional samordning eller regionala projektplatser för utbyte av information och material, eller motsvarande.
- Kemikalieinspektionens och SKL:s arbete med att skapa ett nätverk för kommuner som arbetar med giftfri förskola bör även inkludera ett resonemang om hur man uppmuntrar de kommuner som ännu inte kommit igång med arbetet.

Konkurrensverket

- Konkurrensverket bör föreslå mycket tydliga och skarpa krav i upphandlingskriterierna för giftfri förskola.
- Konkurrensverket bör i råden till upphandlingsansvariga, samt i guiden till förskolorna, ha så tydliga och skarpa formuleringar som möjligt, så att de ansvariga på kommunerna lätt får råd om hur man ska skriva, hur man ska välja ut olika artiklar, samt vad man bör sortera bort i förskolemiljö.

Folkhälsomyndigheten

- I Folkhälsomyndighetens vägledning för hälsotillsyn på förskolor bör varor, produkter och material som är kända för att innehålla farliga kemikalier inkluderas.
- Folkhälsomyndigheten bör även utveckla och tillhandhålla gemensamt sammanställda checklistor för egenkontroll av varor och material.

Kommunen

- Kommunerna bör utbilda både upphandlare och beställare så att avtalskraven följs upp under avtals-tiden. Kommunernas roll bör stärkas i uppföljningen.

Introduktion

Naturskyddsföreningen och föreningens Kemikalienätverk påbörjade Operation Giftfri Förskola år 2013. Det blev ett projekt som snabbt fick stor uppmärksamhet. Hela 129 förskoleavdelningar i 41 kommuner runt om i Sverige inventerades, för att se om det fanns material och produkter kända för att kunna innehålla farliga kemikalier. Engagemanget bland personalen på förskolorna var starkt

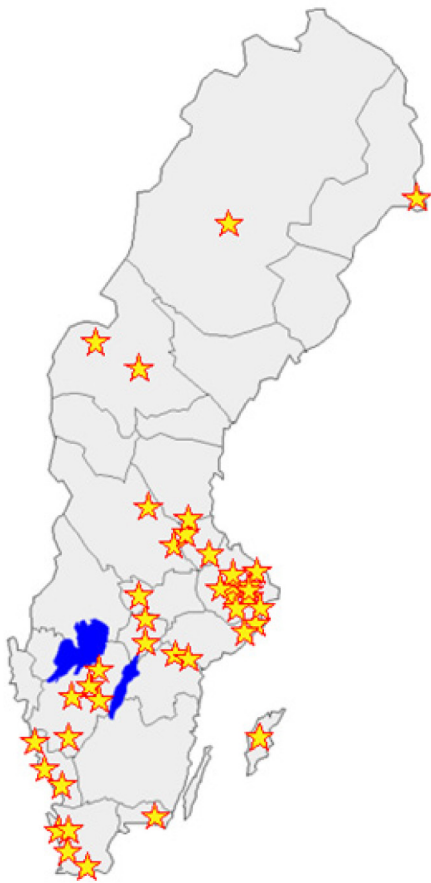

Bild 1: Karta över kommuner som inventerades av Naturskyddsföreningens Kemikalienätverk år 2013. Mer detaljer om de berörda kommunerna kan man läsa i rapporten *Giftfria barn leka bäst*⁵.

Resultatet var tyvärr nedslående. I de allra flesta förskolor fanns problem och de var generellt sett kopplade till tre centrala verksamheter:

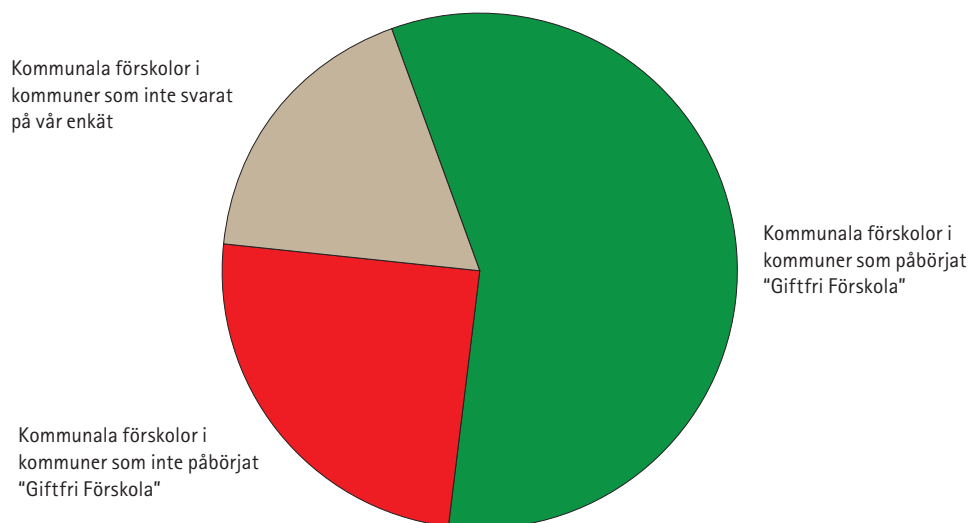
1. **Livsmedel.** Livsmedelshandling av varma livsmedel i köket sker ofta i kontakt med olika plastmaterial och maten som barnen får äta är ofta till stor del ekologisk. På många förskolor äter man även fortfarande på plasttallrikar. Kökspersonal använder plasthandskar av vinyl innehållande farliga ämnen som riskerar att föras över till maten. Det är välkänt att plastmaterial i kombination med värme kan läcka plastkemikalier till mat^{6,7,8}.
2. **Gamla prylar.** Förskolor har ofta många material och produkter av gammalt datum. Även om det finns en hel del kvar att önska av dagens kemikalielagstiftning så har lagstiftningen likväl skärpts i omgångar över åren. Likaså har en del företag eller branscher tagit egna initiativ och frivilligt fasat ut vissa farliga kemikalier. PVC-golv, sov madrasser och leksaker, är exempel på produkter som oftast är mer säkra ju senare de är införskaffade⁹.
3. **Leksaker som inte är leksaker.** Barnen får ofta leka med produkter som per definition inte är leksaker, såsom uttjänt elektronik och återvunna material, men även till exempel vissa utklädningsattiraljer och hobbymaterial. Varor som inte per definition anses vara leksaker går inte under det så kallade leksaksdirektivet och dess tydliga kemikaliekraav. Det är visserligen fortfarande tillåtet att ha cancerogena, mutagena och reproduktionstoxiska ämnen i leksaker¹⁰, men i lägre halter och inte lika tillgängligt som det var tillåtet före juli 2013, då den senaste skärpningen av leksaksdirektivet trädde i kraft.

När inventeringsresultatet släpptes i december 2013 hade de allra flesta kommuner i Sverige inte påbörjat ett arbete med att ta bort leksaker och andra produkter och material, kända för att kunna innehålla farliga kemikalier. Naturskyddsföreningen genomförde därför en kommunundersökning under perioden oktober till december 2014, alltså ett år efter att arbetet med Giftfri Förskola släpptes publikt, för att se hur många kommuner som kommit igång. Det är denna undersökning som vi nu presenterar.

Metod och resultat

Under hösten 2014 skickades en enkät ut till samtliga kommuner i Sverige, 194 stycken svarade¹¹. Huvudfrågan var: "Har er kommun påbörjat ett arbete i linje med Naturskyddsföreningens Operation Giftfri Förskola?" Drygt hälften, 51 %, av dem som svarat på enkäten svarade "Ja". Detta innebär att minst 1/3 av landets kommuner har påbörjat ett arbete med giftfria förskolor, om man räknar icke-svaren som nej-svar. I praktiken lär läget vara bättre. Lista på kommunerna finns i Annex 1.

De kommuner som svarat ja, att de påbörjat ett arbete i linje med Operation Giftfri Förskola, har sammanlagt 4088 kommunala förskolor. De som har svarat nej har sammanlagt 1773 kommunala förskolor. År 2013 fanns det totalt 7142 kommunala förskolor i landet¹². Det gör att mer än hälften, 57%, av landets kommunala förskolor kan komma bli giftfria.

5. Giftfria barn leka bäst. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/giftfria_barn_leka_bast_.pdf

6. Most Plastic Products Release Estrogenic Chemicals: A Potential Health Problem That Can Be Solved. Yang et. al. 2011. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3222987/>

7. Identification and quantification of the migration of chemicals from plastic baby bottles used as substitutes for polycarbonate. Simoneau et. al. 2012. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22257226>

8. Comparison of the migration of melamine from melamine-formaldehyde plastics ('melaware') into various food simulants and foods themselves. Bradley et. al. 2010. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20931418>

9. Operation Giftfri Förskola – tips till förskolor och föräldrar, Naturskyddsföreningen 2014. http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/Rapport_Giftfri_forskola_foraldrar_forskolor.pdf

10. Kemikalieinspektionen. <http://www.kemi.se/sv/Innehall/Lagar-och-andra-regler/EU-direktiv/Direktiv-200948EG---om-leksakers-sakerhet-/Generella-och-specifika-kemikaliekraav-i-leksaksdirektivet-200948EG/>

11. Tyvärr fick vi inte svar från alla kommuner, och det kan finnas flera orsaker till detta, till exempel att man inte ville svara. En annan anledning var att epostbrevet visade sig kunna försvinna i den kommunala hanteringen, och alltså aldrig dök upp till ansvarig person. I andra fall kan det också saknas ansvariga personer för frågan.

12. Siffran avser förskolor. Skolverket. 2015. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/snabbfakta-1.120821>.

När vi närmare undersökte vad kommunerna gör inom ramen för detta arbete framkom att många hade genomfört informationsinsatser och hade utarbetat eller höll på att utarbeta handlingsplaner, medan det var relativt få som hade inventerat förskolor. Arbete med vägledning och upphandling är på gång på många håll i landet, vilket är positivt. Många kommuner redovisade dessutom att de hade haft nytta av föreningens rapporter i arbetet, medan andra arbetade på andra sätt.¹³

I sammanfattning växer alltså bilden fram att arbetet på förskolor och i kommuner går snabbt på många håll, medan det på andra kan saknas kunskap och resurser. Med rätt insatser från politiskt håll kan processen snabbas på.

I den här fasen av arbetet med Giftfria förskolor har Naturskyddsföreningen valt att i första hand fokusera på kommuners engagemang i de kommunala förskolorna. Tanken bakom det är att om politiska beslut antas för att stödja giftfria förskolor, och om stora giftfria upphandlingsvolymer handlas in, så kommer det snart märkas stor skillnad på marknaden, och alltså förhoppningsvis bli lättare även för privata förskolor att kunna skapa en giftfri miljö. I diskussioner som följer lyfter vi en serie förslag som kan underlätta arbetet för alla aktörer i förskolan.

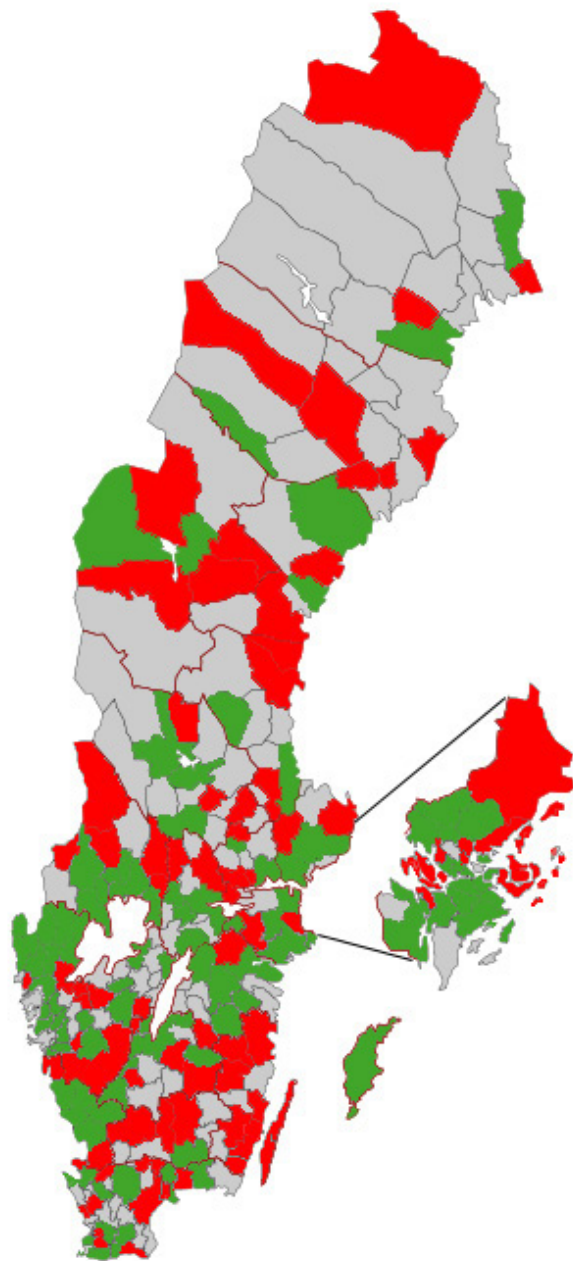

Bild över Sverige och dess kommuner. Grönt betyder att kommunen påbörjat ett arbete med Giftfri förskola, rött betyder att kommunen ännu inte börjat arbeta med Giftfri förskola. Grått betyder att Naturskyddsföreningen inte fått svar från kommunen. För mer detaljerade kommunsvar, se Annex 1.

13. På dessa punkter var svarsfrekvensen inte tillräckligt hög för att kunna ange specifika andelar.

Andra aktörer som påverkar förskolan

Goda initiativ har tagits även på andra nivåer i samhället. Alliansregeringen initierade ett uppdrag till dåvarande Miljöstyrningsrådet att ta fram upphandlingskriterier för giftfri förskola¹⁴. När Miljöstyrningsrådets verksamhet övergick till Konkurrensverket gavs ett regeringsuppdrag till Konkurrensverket så att arbetet kunde fortsätta¹⁵. Strax efteråt bytte Sverige regering, och även nya regeringen anser att arbetet är viktigt¹⁶. Konkurrensverkets arbete är en mycket viktigt del i arbetet för att ställa om Sverige till giftfria förskolor. Kriterierna är ännu inte helt klara då den här rapporten släpps, och Naturskyddsföreningen förutsätter att strikta kemikaliekraav som skyddar barnen ingår i kriterierna när de slutligen publiceras.

Andra goda initiativ är att Kemikalieinspektionen, som arbetat med giftfria förskolor inom ramen för arbetet med en giftfri vardag¹⁷, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har påbörjat diskussioner om uppbyggnad av ett nätverk inom kemikalieområdet för kommunerna, med syfte att stödja arbetet för en giftfri vardag¹⁸. Kommunerna har idag ett stort behov av att få stöd och hjälp i frågan. I dagsläget sitter många anställda i kommunerna ensamma med frågan, trots att de ofta är i samma fas i arbetet, och alltså torde kunna effektivisera verksamheten genom samarbete. Detta gäller inte minst det upphandlingstekniska arbetet. Här skulle ett nätverk kunna innebära ett stöd vid både upphandling, och senare uppföljning av avtalsskraven vid inköp av olika varor.

Naturskyddsföreningen ser ett behov av ett nationellt och ett regionalt kompetensstöd där Kemikalieinspektionen

står för den nationella och länsstyrelsen eller motsvarande för den regionala delen. Kemikalieinspektionen kan även lämpligen anordna utbildningar och ge råd och riktlinjer¹⁹. Naturskyddsföreningen ser också behov av kemikaliesamordnare, förslagsvis i varje kommun men annars med samordning i varje län. Anslag som är öronmärkta för sådana tjänster, med fokus på giftfri förskola, bör finnas för kommunerna att söka, vilket skulle kunna ske genom utlysning inom ramen för miljömålarbetet.

Folkhälsomyndigheten har tillsynsansvar för hälsoaspekterna i förskolan och bedriver vägledning för tillsynsprojekt för städning och ventilation med mera. Myndigheten bör lägga till vägledning för tillsyn av farliga varor, material och produkter, som inte lämpar sig på förskolor. Folkhälsomyndigheten bör även utveckla och tillhandhålla gemensamt sammanställda checklistor för egenkontroll av varor om material.

14. Se Miljöstyrningsrådets rapport på <http://www.kkv.se/globalassets/publikationer/msr/giftfri-forskola---leka-ata-sova.pdf>.

15. Den nya regeringen förslög dock i budgetpropositionen att en ny upphandlingsmyndighet ska skapas. Budgeten fick inte riksdagens stöd men förslaget lär sannolikt återkomma i framtida budgetförslag.

16. Se exempelvis kommentaren av miljöminister Åsa Romson: <http://www.regeringen.se/sb/d/18930/a/253869>

17. Se t.ex. rapporten på: <http://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Rapporter/Rapport8-13.pdf>

18. Handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020. Kemikalieinspektionen 2015. <http://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Rapporter/Rapport-5-14-Handlingsplan-giftfri-vardag.pdf>.

19. I ett regeringsuppdrag nyligen har Kemikalieinspektionen fått instruktion om ökad informations-spridning: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/25/28/03/860e52a7.pdf>

Diskussion

Den här rapporten har tagits fram för att få en bild av hur långt kommunerna kommit i sin avgiftning av förskolorna. Detta fokus har valts eftersom kommunerna är politiskt styrda och ett ansvar kan utkrävas av de valda politikerna. Det innebär att vi inte denna gång lyfter fram goda initiativ på enskilda förskolor, även om vi är medvetna om att mycket arbete görs och behöver göras även där.

I de flesta fall har kommunerna tagit initiativ till att arbeta med giftfria förskolor efter Naturskyddsföreningens rapportering vid årsskiftet 2013/2014, men i vissa fall har kommunerna inspirerats från andra håll. Inga större skillnader finns mellan kommuner med många kommunala förskolor, och kommuner med få kommunala förskolor. Detta tyder på att varken storleken på kommunen eller antalet kommunala förskolor spelar roll för huruvida kommunen valt att arbeta med frågan.

Minst 1/3 av landets kommuner – 99 stycken – har påbörjat ett arbete i linje med Naturskyddsföreningens Giftfri Förskola. Det påverkar eller kommer att påverka drygt hälften av landets kommunala förskolor positivt. Detta är ett mycket glädjande besked, men samtidigt finns mycket kvar att göra.

Upphandling för giftfria förskolor är en viktig åtgärd men för att den ska få riktig fart behövs även en bra uppföljning, och det kan variera med resurser, tid och intresse för frågan hos kommunerna. Konkurrensverket bör skaffa verktyg och rutiner så att upphandlingen kan uppföljas bättre än idag.

Det är tydligt att kommuner kommit olika långt i sitt arbete. I vissa fall har endast beslut tagits om att man ska påbörja arbetet under 2015, eller att något enstaka informationsmaterial har skickats ut. I andra fall har kommunen färdigställt handlingsplaner, inköpsguider eller liknande handfasta dokument^{20,21,22}. Gemensamt är dock att incitament och information behöver stärkas för att öka tempot i kommunernas arbete.

Många kommuner behöver också se över sina interna ru-

tiner så att det är tydligt vilken eller vilka förvaltningar som har ansvar för miljön på förskolan. Idag är det ofta olika förvaltningar som ansvarar för byggmaterial, lekmaterial, IT och städtjänster. Dessa förvaltningar behöver samarbeta för att åstadkomma en giftfri förskola.

Regeringen

- Regeringen bör skyndsamt öronmärka pengar för giftfri förskola, vilka kan finnas för kommunerna att söka. Regeringen bör införa ett nationellt och regionalt kompetensstöd där Kemikalieinspektionen står för den nationella delen. Och länsstyrelsen, eller motsvarande kan stå för den regionala delen.

Kemikalieinspektionen

- Kemikalieinspektionen bör samordna utbildningar om råd och riktlinjer på länsnivå.
- Kemikalieinspektionens och SKL:s arbete med att skapa ett nätverk för kommuner som arbetar med giftfri förskola bör inkludera regional samordning eller regionala projektplatser för utbyte av information och material, eller motsvarande.
- Kemikalieinspektionens och SKL:s arbete med att skapa ett nätverk för kommuner som arbetar med giftfri förskola bör även inkludera ett resonemang om hur man uppmuntrar de kommuner som ännu inte kommit igång med arbetet.

Konkurrensverket

- Konkurrensverket bör föreslå mycket tydliga och skarpa krav i upphandlingskriterierna för giftfri förskola.
- Konkurrensverket bör i råden till upphandlingsansvariga, samt i guiden till förskolorna, ha så tydliga och skarpa formuleringar som möjligt, så att de ansvariga på kommunerna lätt får råd om hur man ska skriva, hur man ska välja ut olika artiklar, samt vad man bör sortera bort i förskolemiljö.

20. <http://www.sundbyberg.se/barnomsorg-utbildning/forskola/giftfri-forskola.html>

21. <http://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1757551>

22. <http://www.stockholm.se/ByggBo/Leva-Miljovanligt/Kemikaliecentrum/>

Folkhälsomyndigheten

- I Folkhälsomyndighetens vägledning för hälsotillsyn på förskolor bör varor, produkter och material som är kända för att innehålla farliga kemikalier inkluderas.
- Folkhälsomyndigheten bör även utveckla och tillhandahålla gemensamt sammanställda checklistor för egenkontroll av varor och material.

Kommunen

- Kommunerna bör utbilda både upphandlare och beställare så att avtalskraven följs upp under avtals-tiden. Kommunernas roll bör stärkas i uppföljningen.

Annex 1. Kommunernas svar i bokstavsordning

Tabeller över kommunernas svar huruvida de påbörjat ett arbete i linje med Naturskydds-föreningens Giftfri förskola eller inte, samt antal kommunala förskolor i varje kommun.

Kommun	Antal kommunala förskolor	Påbörjat arbete med giftfri förskola: Ja	Påbörjat arbete med giftfri förskola: Nej
Ale	21		X
Alvesta	18		X
Arboga	13		X
Arvika	26	X	
Askersund	12	X	
Bengtstors	7	X	
Bergs	8		X
Bjurholm	3		X
Bollebygd	9		X
Borgholm	9		X
Borlänge	60		X
Borås	93	X	
Botkyrka	48	X	
Bromölla	10		X

Bräcke	5		X
Burlöv	15		X
Båstad	9		X
Dals Ed	5	X	
Danderyd	15		X
Dorotea	2	X	
Eda	10		X
Ekerö	30		X
Eksjö	12	X	
Enköping	24	X	
Essunga	5		X
Fagersta	11	X	
Falkenberg	34	X	
Falköping	19	X	
Filipstad	9		X
Finspång	20		X
Flen	18	X	

KOMMUNER PÅ VÄG MOT GIFTFRI FÖRSKOLA

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Forshaga	15	X	
Färgelanda	6	X	
Gislaved	30	X	
Gnesta	11		X
Gnosjö	12		X
Gotland	46	X	
Grums	9	X	
Grästorp	4		X
Gävle	72	X	
Göteborg	392	X	
Habo	11	X	
Hallstahammar	9		X
Halmstad	80	X	
Hammarö	14	X	
Haninge	43	X	
Haparanda	9		X
Heby	8		X
Hedemora	12		X

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Huddinge	72	X	
Hudviksvall	30		X
Hultsfred	9		X
Hylte	10	X	
Håbo	13	X	
Höganäs	15	X	
Hällefors	5		X
Härnösand	17	X	
Härryda	32	X	
Hässleholm	45	X	
Järfälla	54		X
Jönköping	97	X	
Kalmar	24		X
Karlsborg	3	X	
Karlshamn	23		X
Karlskoga	26	X	
Karlstad	54	X	
Katrineholm	24		X

KOMMUNER PÅ VÄG MOT GIFTFRI FÖRSKOLA

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Kil	19	X	
Kinda	11	X	
Kiruna	26		X
Klippan	8	X	
Knivsta	13		X
Kramfors	20		X
Kristianstad	58		X
Kristinehamn	19	X	
Krokom	26		X
Kungsbacka	68		X
Kungälv	32		X
Kungsör	7	X	
Köping	21		X
Laholm	17		X
Landskrona	21		X
Laxå	5		X
Lekeberg	11	X	
Leksand	9	X	

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Lerum	36	X	
Lilla Edet	10		X
Lindesberg	18		X
Linköping	141	X	
Ljungby	22		X
Ludvika	22	X	
Lund	81	X	
Lycksele	15		X
Lysekil	10		X
Malmö	273	X	
Mariestad	18	X	
Mark	33		X
Mellerud	8	X	
Mjölby	21		X
Mora	17	X	
Motala	37	X	
Mullsjö	6		X
Munkfors	3	X	

KOMMUNER PÅ VÄG MOT GIFTFRI FÖRSKOLA

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Mölnadal	45	X	
Mönsterås	9		X
Mörbylånga	12		X
Nacka	42	X	
Norberg	5		X
Nordanstig	7		X
Norrköping	104	X	
Norrtälje	38		X
Nybro	16		X
Nyköping	39	X	
Nässjö	34		X
Osby	10		X
Olofström	8	X	
Orsa	7		X
Ovanåker	14	X	
Oxelösund	7	X	
Piteå	34	X	
Ragunda	5		X

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Robertsfors	8		X
Ronneby	24	X	
Salem	9		X
Sandviken	126		X
Sigtuna	29	X	
Sjöbo	13	X	
Skara	12	X	
Skurup	10	X	
Solna	38	X	
Staffanstorps	11		X
Stenungsund	14		X
Stockholm	597	X	
Storfors	5		X
Storuman	6		X
Strängnäs	25	X	
Strömstad	14	X	
Sundbyberg	30	X	
Sundsvall	103		X

KOMMUNER PÅ VÄG MOT GIFTFRI FÖRSKOLA

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Sunne	13		X
Svalöv	9		X
Svedala	13		X
Svenljunga	11		X
Säffle	10	X	
Södertälje	57	X	
Sölvesborg	16	X	
Tanum	13	X	
Tidaholm	14		X
Tingsryd	11	X	
Torsby	12		X
Torsås	9		X
Tranemo	11		X
Tranås	13	X	
Trelleborg	32	X	
Trosa	9	X	
Tyresö	24	X	
Täby	2		X

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Uddevalla	25	X	
Ulricehamn	17		X
Upplands Bro	24	X	
Upplands Väsby	6	X	
Uppsala	151	X	
Vaggeryd	16		X
Vallentuna	15	X	
Vara	7		X
Varberg	59	X	
Vaxholm	9	X	
Vellinge	5	X	
Vetlanda	27		X
Vimmerby	15		X
Vingåker	9	X	
Vårgårda	9	X	
Vänersborg	28		X
Vännäs	10		X
Värmdö	32		X

KOMMUNER PÅ VÄG MOT GIFTFRI FÖRSKOLA

Kommun	Antal fsk	Ja	Nej
Västervik	28		X
Västerås	83	X	
Växjö	63		X
Ydre	4		X
Ystad	14		X
Åmål	10	X	
Åre	16	X	
Åstorp	18	X	
Åtvidaberg	9	X	
Älvsbyn	7		X
Ängelholm	24	X	
Örebro	123	X	
Örkelljunga	9		X
Örnsköldsvik	43	X	
Östersund	51	X	
Österåker	19		X
Östhammar	13		X
Övertärneå	5	X	

Annex 2. Sveriges kommuner ordnade länsvis

Tabell 2. Alla kommuner, ordnade länsvis. Färgkodning: grönt betyder att kommunen påbörjat ett arbete i linje med Naturskyddsföreningens "Operation giftfri förskola", rött betyder att kommunen inte påbörjat ett sådant arbete och vitt betyder att kommunen inte har svarat.

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Stockholms län

Upplands Väsby	6	Ja
Vallentuna	15	Ja
Österåker	19	Nej
Värmdö	32	Nej
Järfälla	54	Nej
Ekerö	30	Nej
Huddinge	72	Ja
Botkyrka	48	Ja
Salem	9	Nej
Haninge	43	Ja
Tyresö	24	Ja
Upplands Bro	24	Ja
Nykvarn		Ej svarat
Täby	2	Nej
Danderyd	15	Nej
Sollentuna		Ej svarat
Stockholm	597	Ja
Södertälje	57	Ja
Nacka	42	Ja
Sundbyberg	30	Ja
Solna	38	Ja
Lidingö		Ej svarat
Vaxholm	9	Ja
Norrtälje	38	Nej
Sigtuna	29	Ja

Uppsala län

Håbo	13	Ja
Älvkarleby		Ej svarat
Knivsta	13	Nej
Heby	8	Nej

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Tierp		Ej svarat
Uppsala	151	Ja
Enköping	24	Ja
Östhammar	13	Nej

Södermanlands län

Vingåker	9	Ja
Gnesta	11	Nej
Nyköping	39	Ja
Oxelösund	7	Ja
Flen	18	Ja
Katrineholm	24	Nej
Eskilstuna		Ej svarat
Strängnäs	25	Ja
Trosa	9	Ja

Östergötlands län

Ödeshög		
Ydre	4	Nej
Kinda	11	Ja
Boxholm		Ej svarat
Åtvidaberg	9	Ja
Finspång	20	Nej
Valdemarsvik		Ej svarat
Linköping	141	Ja
Norrköping	104	Ja
Söderköping		Ej svarat
Motala	37	Ja
Vadstena		Ej svarat
Mjölby	21	Nej

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Jönköpings län

Aneby		Ej svarat
Gnosjö	12	Nej
Mullsjö	6	Nej
Habo	11	Ja
Gislaved	30	Ja
Vaggeryd	16	Nej
Jönköping	97	Ja
Nässjö	34	Nej
Värnamo		Ej svarat
Sävsjö		Ej svarat
Vetlanda	27	Nej
Eksjö	12	Ja
Tranås	13	Ja

Kronobergs län

Uppvidinge		Ej svarat
Lessebo		Ej svarat
Tingsryd	11	Ja
Alvesta	18	Nej
Älmhult		Ej svarat
Markaryd		Ej svarat
Växjö	63	Nej
Ljungby	22	Nej

Kalmar län

Högsby		Ej svarat
Torsås	9	Nej
Mörbylånga	12	Nej
Hultsfred	9	Nej
Mönsterås	9	Nej
Emmaboda		Ej svarat
Kalmar	24	Nej
Nybro	16	Nej
Oskarshamn		Ej svarat
Västervik	28	Nej
Vimmerby	15	Nej
Borgholm	9	Nej

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Gotlands län

Gotland	46	Ja
---------	----	----

Blekinge län

Olofström	8	Ja
Karlskrona		Ej svarat
Ronneby	24	Ja
Karlshamn	23	Nej
Sölvesborg	16	Ja

Skåne län

Svalöv	9	Nej
Staffanstorps	11	Nej
Burlöv	15	Nej
Vellinge	5	Ja
Östra Göinge		Ej svarat
Örkelljunga	9	Nej
Bjuv		Ej svarat
Kävlinge		Ej svarat
Lomma		Ej svarat
Svedala	13	Nej
Skurup	10	Ja
Sjöbo	13	Ja
Hörby		Ej svarat
Höör		Ej svarat
Tomelilla		Ej svarat
Bromölla	10	Nej
Osby	10	Nej
Perstorp		Ej svarat
Klippan	8	Ja
Åstorp	18	Ja
Båstad	9	Nej
Malmö	273	Ja
Lund	81	Ja
Landskrona	21	Nej
Helsingborg		Ej svarat

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
Höganäs	15	Ja
Eslöv		Ej svarat
Ystad	14	Nej
Trelleborg	32	Ja
Kristianstad	58	Nej
Simrishamn		Ej svarat
Ängelholm	24	Ja
Hässleholm	45	ja

Hallands län

Hylte	10	Ja
Halmstad	80	Ja
Laholm	17	Nej
Falkenberg	34	Ja
Varberg	59	Ja
Kungsbacka	68	Nej

Västra Götalands län

Härryda	32	Ja
Partille		Ej svarat
Öckerö		Ej svarat
Stenungsund	14	Nej
Tjörn		Ej svarat
Orust		Ej svarat
Sotenäs		Ej svarat
Munkedal		Ej svarat
Tanum	13	Ja
Dals Ed	5	Ja
Färgelanda	6	Ja
Ale	21	Nej
Lerum	36	Ja
Vårqårda	9	Ja
Bollebygd	9	Nej
Grästorp	4	Nej
Essunga	5	Nej
Karlsborg	3	Ja
Gullspång		Ej svarat
Tranemo	11	Nej

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
Bengtsfors	7	Ja
Mellerud	8	Ja
Lilla Edet	10	Nej
Mark	33	Nej
Svenljunga	11	Nej
Herrljunga		Ej svarat
Vara	7	Nej
Götene		Ej svarat
Tibro		Ej svarat
Töreboda		Ej svarat
Göteborg	392	Ja
Möndal	45	Ja
Kungälv	32	Nej
Lysekil	10	Nej
Uddevalla	25	Ja
Strömstad	14	Ja
Vänersborg	28	Nej
Trollhättan		Ej svarat
Alingsås		Ej svarat
Borås	93	Ja
Ulricehamn	17	Nej
Åmål	10	Ja
Mariestad	18	Ja
Lidköping		Ej svarat
Skara	12	Ja
Skövde		Ej svarat
Hjo		Ej svarat
Tidaholm	14	Nej
Falköping	19	Ja

Värmlands län

Kil	19	Ja
Eda	10	Nej
Torsby	12	Nej
Storfors	5	Nej
Hammarö	14	Ja
Munkfors	3	Ja
Forshaga	15	Ja
Grums	9	Ja

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
Årjäng		Ej svarat
Sunne	13	Nej
Karlstad	54	Ja
Kristinehamn	19	Ja
Filipstad	9	Nej
Hagfors		Ej svarat
Arvika	26	Ja
Säffle	10	Ja

Örebro län

Lekeberg	11	Ja
Laxå	5	Nej
Hallsberg		Ej svarat
Degerfors		Ej svarat
Hällefors	5	Nej
Ljusnarsberg		Ej svarat
Örebro	123	Ja
Kumla		Ej svarat
Askersund	12	Ja
Karlskoğa	26	Ja
Nora		Ej svarat
Lindesberg	18	Nej

Västermanlands län

Skinnatteberg		Ej svarat
Surahammar		Ej svarat
Kungsör	7	Ja
Hallstahammar	9	Nej
Norberg	5	Nej
Västerås	83	Ja
Sala		Ej svarat
Fagersta	11	Ja
Köping	21	Nej
Arboga	13	Nej

Dalarnas län

Vansbro		Ej svarat
---------	--	-----------

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
Malung-Sälen		Ej svarat
Gagnef		Ej svarat
Leksand	9	Ja
Rättvik		Ej svarat
Orsa	7	Nej
Älvdalen		Ej svarat
Smedjebacken		Ej svarat
Mora	17	Ja
Falun		Ej svarat
Borlänge	60	Nej
Säter		Ej svarat
Hedemora	12	Nej
Avesta		Ej svarat
Ludvika	22	Ja

Gävleborgs län

Ockelbo		Ej svarat
Hofors		Ej svarat
Ovanåker	14	Ja
Nordanstig	7	Nej
Ljusdal		Ej svarat
Gävle	72	Ja
Sandviken	126	Nej
Söderhamn		Ej svarat
Bollnäs		Ej svarat
Hudviksvall	30	Nej

Västernorrlands län

Ånge		Ej svarat
Timrå		Ej svarat
Härnösand	17	Ja
Sundsvall	103	Nej
Kramfors	20	Nej
Sollefteå		Ej svarat
Örnsköldsvik	43	Ja

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Jämtlands län

Ragunda	5	Nej
Bräcke	5	Nej
Krokom	26	Nej
Strömsund		Ej svarat
Åre	16	Ja
Berg	8	Nej
Härjedalen		Ej svarat
Östersund	51	Ja

Västerbottens län

Nordmaling		Ej svarat
Bjurholm	3	Nej
Vindeln		Ej svarat
Robertsfors	8	Nej
Norsjö		Ej svarat
Malå		Ej svarat
Storuman	6	Nej
Sorsele		Ej svarat
Dorotea	2	Ja

Kommun	Antal kommunala förskolor	Svar
--------	---------------------------	------

Vännäs	10	Nej
Vilhelmina		Ej svarat
Åsele		Ej svarat
Umeå		Ej svarat
Lycksele	15	Nej
Skellefteå		Ej svarat

Norrbottens län

Arvidsjaur		Ej svarat
Arjeplog		Ej svarat
Jokkmokk		Ej svarat
Övertälj		Ej svarat
Kalix		Ej svarat
Övertärneå	5	Ja
Pajala		Ej svarat
Gällivare		Ej svarat
Älvsbyn	7	Nej
Luleå		Ej svarat
Piteå	34	Ja
Boden		Ej svarat
Haparanda	9	Nej
Kiruna	26	Nej

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra
Pg.90 1909-2

Naturskyddsföreningen. Box 4625, 11691 Stockholm.
Tel 08-702 65 00. info@naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt. Föreningen har ca 203 000 medlemmar och finns i lokalföreningar och länsförbund över hela landet.

Vi står bakom världens tuffaste miljömärkning
Bra Miljöval.

www.naturskyddsforeningen.se

Bra Miljöval